

Scenariusz szkolenia:

Równość szans kobiet i mężczyzn w projektach współfinansowanych z EFS na przykładzie projektów skierowanych do rybnickich przedszkoli

Czas realizacji: 2 h

Miejsce realizacji: Urząd Miasta Rybnika

Grupa docelowa: dyrektorzy rybnickich przedszkoli i nauczyciele prowadzący grupy w ramach projektów współfinansowanych z Unii Europejskiej

1. **Rozeznanie w grupie dot. uczestnictwa w panelu o podobnej tematyce.**
2. **Ćwiczenie wprowadzające do definicji płci biologicznej i płci kulturowej:**

Prowadząca rysuje postać kobiety i mężczyzny na flipcharcie, po czym przypisuje według wskazówek grupy odpowiednio cechy „prawdziwej kobiety” i „prawdziwego mężczyzny”. Grupa podaje dowolne cechy (anatomiczne i psychiczne).

np.

KOBIETA – rodzi dzieci,
opiekuńcza, troskliwa,
wrażliwa, zaradna, słabsza
fizycznie od mężczyzny

MĘŻCZYŻNA – silny,
opiekun rodziny, biznesman,
wojownik, przedsiębiorczy,
racjonalny

Prowadząca prosi o wyróżnienie cech wynikających z uwarunkowań biologicznych.

np.

UWARUNKOWANIA BIOLOGICZNE:
kobieta rodzi dzieci, mężczyzna ma więcej
testosteronu, stąd ma zarost na twarzy itp.

Z powyższego wynika rozmowa na temat uwarunkowań pozostałych cech. Przykładowe odpowiedzi dot. pytań o uwarunkowania kształtujące charakter:

np.

KSZTAŁTOWANIE CHARAKTERU
przez: wychowanie, edukację, warunki
ekonomiczne, sytuację polityczną, status
społeczny, religię, środowisko, kulturę itp.

DEFINICJA: czynniki zewnętrzne mające wpływ na naszą osobowość nazywamy **uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi**.

INFORMACJE DODATKOWE:

Uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi osobowości człowieka zainteresowały się środowiska feministyczne w latach 70. Pojawił się nowy nurt w socjologii tzw. gender studies (z angielska „studia nad płcią społeczno-kulturową”). Okazało się bowiem, że cechy przypisywane dotychczas kobietom i mężczyznom nie są efektem działania

tylko i wyłącznie chromosomów, genetyki czy hormonów, ale zależą również od czynników zewnętrznych. Przekonanie, że kobieta nie nadaje się np. do polityki tylko dlatego, że jest kobietą stało się bezpodstawne.

DEFINICJA:

Słowo „gender” oznacza płęć społeczno-kulturową, której cechy normowane są przez tradycyjne postrzeganie ról społecznych w danej kulturze.

Studia genderowe badają zależności między czynnikami zewnętrznymi (kulturowymi, społecznymi) a sposobem postrzegania kobiet i mężczyzn. Dotyczą w równym stopniu kobiet jak i mężczyzn. Mają na celu obalenie stereotypów na temat płci i dążą do równouprawnienia.

INFORMACJE DODATKOWE:

Jednym z elementów procesu równouprawnienia w Polsce było uzyskanie przez kobiety praw wyborczych (1918 r.)- Polska była prekursorem wobec Anglii, Niemiec, Francji, czy Włoch, jednak zmiany okazały się nie aż tak radykalne jakby się można było tego spodziewać. **Pomimo uzyskania równouprawnienia płci w kulturze zachodniej nadal funkcjonują pewne schematy myślowe**, które blokują kobiety przed podejmowaniem działalności publicznej np. przekonanie, że kobieta, która „robi karierę” zaniedbuje dom, który powinien być dla niej czymś priorytetowym. **Te schematy to STEREOTYPY**. Oczywiście mechanizm stereotypów dotyka również mężczyzn, którzy np. zarabiają gorzej niż ich partnerki (niektórzy odczuwają poczucie winy, że nie są głównymi żywicielami rodziny itp.).

3. Ćwiczenie uwrażliwiające na rozpoznawanie stereotypów:

Prowadząca prosi jedną osobę o przeczytanie krótkich zdań, natomiast reszta grupy określa, czy dane zdanie jest prawdą czy stereotypem:

- a) Każda dziewczynka lubi chodzić w spódnicy (stereotyp)
- b) Historia jest opowieścią o dziejach kobiet i mężczyzn na przestrzeni wieków (prawda)
- c) Chłopcy zawsze gorzej się uczą od dziewczynek (stereotyp)
- d) Kobiety najlepiej gotują i wychowują dzieci (stereotyp)
- e) Po rodzicach dziedziczymy rysy twarzy (prawda)
- f) Tylko kobiety mogą rodzić dzieci (prawda)
- g) Mężczyźni podejmują decyzje w domu (stereotyp)
- h) Kobiety nie potrafią poradzić sobie z zainstalowaniem lampy (stereotyp)
- i) Mężczyźni lepiej sprawdzają się na stanowisku szefa niż kobiety (stereotyp)
[stąd pracodawca może chętniej zatrudnić kobietę sekretarkę niż mężczyznę, gdyż po mężczyźnie spodziewa się wyższych aspiracji, będących dla niego zagrożeniem]
- j) Wartość kobiety polega na jej zdolnościach rozrodczych i możliwości wykorzystania do prac domowych – Św. Ambroży (stereotyp)
- k) Praca zawodowa męża jest ważniejsza niż praca zawodowa żony (stereotyp)

PRZYKŁADOWE WNIOSKI Z ĆWICZENIA:

- stereotypy mogą dotyczyć różnych sfer życia
- stereotypy dotyczą zarówno kobiet jak i mężczyzn
- stereotypy prowadzą do uprzedzeń wobec innych
- stereotypy są krzywdzące wobec innych
- stereotypy a rzeczywistość historyczna

Dyskusja na temat sytuacji, w których mogą występować stereotypy (przykładowe sytuacje będące przyczynkiem do dalszych rozważań):

- czyjeś zachowanie, sytuacja „wybiega” poza osobistą wizję świata (np. od pokoleń w rodzinie X kobiety zajmują się domem i nie pracują zawodowo, stąd kobieta X wysnuwa wniosek „kobiety powinny zajmować się domem i nie pracować zawodowo”)

- spotkanie ze zjawiskiem zupełnie nowym (np. w rybnickich przedszkolach nie uczy ani jeden mężczyzna, stąd pojawia się wniosek: „tylko kobiety nadają się do nauczania w przedszkolu”)
- wartościowanie czyjegoś zachowania lub sytuacji (np. dziewczynki powinny być grzeczne, dlatego nie powinny odzywać się niepytane)
- ignorowanie prawdziwych intencji czyjegoś zachowania, sytuacji i podchodzenie do innego człowieka w sposób mechaniczny (np. pracodawca nie chce zatrudnić młodej mężatki, bo spodziewa się, że za chwilę zajdzie w ciążę i straci pracownicę)

OBRAZOWANIE: spot kampanii społecznej przeciwko nierównemu traktowaniu w pracy:

(1) http://www.kampaniespoleczne.pl/kampanie,1556,czy_zamierza_pan_zajsc_w_ciaze

PYTANIA DO FILMU:

- dlaczego sytuacja, w której znalazł się mężczyzna jest „zabawna”? (bo jest abstrakcyjna, nie słyszy się takich historii)
- dlaczego niektóre pytania nie powinny pojawiać się na rozmowie kwalifikacyjnej? (dot. sfery prywatnej, strach pracodawcy przed utraceniem pracownicy powinien pojawić się także wobec mężczyzny, który może pójść na urlop ojcowski lub podzieli z partnerką urlop macierzyński)

Skutkiem stosowania stereotypów jest zjawisko dyskryminacji.

4. Dyskryminacja ze względu na płeć

DEFINICJA:

Dyskryminacja to – nierówne traktowanie ludzi ze względu na jakąś cechę. **Dyskryminacja ze względu na płeć** to nierówne traktowanie kogoś tylko i wyłącznie dlatego, że jest kobietą lub mężczyzną.

Zachowania dyskryminujące ze względu na płeć w dużej mierze wynikają ze stereotypów. Utarte opinie na temat kobiet i mężczyzn doprowadziły do powstania realnych barier (np. kobieta – inżynier trudniej zdobywa szacunek wśród pracowników niż mężczyzna – inżynier, mężczyzna bywa zmuszony udowodniać przed teściową, że potrafi zająć się dzieckiem itp.).

Pokonywanie stereotypów dokonuje się zarówno w życiu publicznym (polityce, edukacji, kulturze) jak i w osobistej mentalności, ponieważ to własne wyobrażenia o roli społecznej, jaką wypada pełnić prowadzi do zahamowania rozwoju osobistego. Przykładowymi stereotypami są funkcjonujące przekonania np.:

Kobieta obawia się sukcesu zawodowego ponieważ boi się, że w ten sposób zaniedba dom. Nawet, gdy zatrudni sprzątaczkę, będzie miała poczucie, że zaniedbuje swoją podstawową rolę, która przypisana jest jej od wieków [a o czym nie omieszka przypomnieć jej mąż, matka, sąsiadka].

Przykład mężczyzny: mężczyzna waha się porzucić małopłatną pracę mimo, że praca jego partnerki wystarczyłaby na utrzymanie całej rodziny, ponieważ obawia się komentarzy wobec roli „męskiej kury domowej”.

Ten sam schemat funkcjonuje w przypadku wyboru zabawek dla dziewczynek i chłopców.

Stereotypowi rodzice bądź nauczyciele nieprzychylnie patrzą na chłopca bawiącego się lalkami – być może obawiają się, że w przyszłości będzie mniej męski lub że będzie miał skłonności homoseksualne.

Zabawa lalkami uczy czegoś ważnego obie płcie, mianowicie uwrażliwia na mniejszych i słabszych, uczy opiekowania się innymi, uczy czułości wobec dzieci, co również ma istotny wpływ na kształtowanie przyszłych relacji z własnymi dziećmi, w swojej rodzinie, wśród innych ludzi.

OBRAZOWANIE: spot nt. kształtowania pozytywnych zachowań mężczyzn wobec procesu wychowawczego dzieci:

(2) http://www.kampaniespoleczne.pl/kampanie,2414,twardy_facet_na_ojcowskim

KOMENTARZE DO FILMU:

- mężczyzna zajmujący się dziećmi nie staje się mniej męski,
- próba przekierowania myślenia o „twardzielu”,
- nadal pozostajemy w sferze „męskiego mężczyzny”.

Gender a codzienne życie w społeczeństwie:

Nauka o gender czyli płci kulturowej jest milowym krokiem w walce ze stereotypami. Badacze i badaczki dążą do tego, żeby uwolnić kobiety i mężczyzn ze schematów myślowych i pokazać, że wszyscy ludzie – bez względu na płeć – mogą pełnić dowolne role społeczne, zgodne z indywidualnymi możliwościami percepcyjnymi i zainteresowaniami. W codziennej praktyce przejawia się to m.in. poprzez:

- kobiety zostają kierowcami autobusów,
- kobiety zostają naukowczyniami,
- do języka wchodzi żęńskie odpowiedniki nazw sprawowanych funkcji jak psycholożka, filolożka, marszałkini,
- mężczyźni zaczynają współdzielić z kobietami obowiązki domowe

OBRAZOWANIE: spot nt. podziału obowiązków domowych

(3) http://www.kampaniespoleczne.pl/kampanie,2505,cichy_konflikt_o_psa_kosiarke_i_pranie

- mężczyźni zakładają strony internetowe przeciwko przemocy wobec kobiet,
- kobiety zaczynają dopuszczać mężczyzn do sfer uważanych dotychczas za „kobiece”.

5. Równości ludzi o tych samych możliwościach poznawczych, niezależna od płci biologicznej.

DEFINICJA:

Gender mainstreaming to włączanie zasady równości płci we wszystkie obszary działalności publicznej.

Oznacza to, że każde działanie, które planujemy powinno zawierać analizę sytuacji kobiet i mężczyzn na etapach: planowania, realizacji i ewaluacji. Stąd wnioski o dofinansowanie projektów unijnych muszą zawierać dane ilościowe w podziale na płeć, przewidywać działania typu np. szkolenia z tego zakresu i podczas ewaluacji zwracać uwagę na efekty z rozróżnieniem danych na płeć¹.

DODATKOWE INFORMACJE:

W historii, kobiety pojawiają się bardzo sporadycznie, co nie oznacza to, że nie było ich wcale. Brak dyskursu kobiecego sprawił, że do historycznego równouprawnienia doszło dopiero w XX wieku. Mimo, że środowiska

¹ M. Branka, M. Rawłuszko, A. Siekiera: *Zasady równości szans kobiet i mężczyzn w projektach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*. Publikacja Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

feministyczne prowadzą prace naukowe odkrywające historię zapomnianych kobiet, nadal w podręcznikach szkolnych pomija się je na rzecz „tradycyjnych” wątków historycznych.

Przykładem zapomnianej postaci kobiecej jest **Olimpia de Gouges**, żyjąca w XVIII wieku we Francji, która przygotowała nowatorski projekt **Deklaracji Praw Kobiety i Obywatelski** (z 1791 r.) wzorowany na Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela. W deklaracji jednoznacznie wskazywała na potrzebę zrównania statusu kobiet i mężczyzn, uwzględniając nie tylko przywileje, ale i obowiązki. Wyszczególniła kolejne prawa, które wymagają zrównania: prawo do wolności, własności, uczestniczenia w tworzeniu prawa, podziału majątku i in. Zakończenie deklaracji jest zwrotem do kobiet swojego czasu i przyszłych pokoleń.

Zasada równych szans w edukacji przedszkolnej

Wprowadzenie: Edukacja przedszkolna jest pierwszą formą kształcenia, z jaką styka się dziecko. Mimo, że rodzina odgrywa ważną rolę w wychowaniu dziecka, to przedszkole formuje *zachowania społeczne* u najmłodszych. Dziecko po raz pierwszy znajduje się w tak dużej grupie rówieśniczej, która podlega jakiemuś systemowi (tu: rozkładowi zajęć).

W przedszkolu dziecko przyswaja definicje bycia dziewczynką i chłopcem. **Wiedzę, którą zdobywa w domu konfrontuje z wiedzą zdobywaną w środowisku przedszkolnym.** Czysta karta – tabula rasa zaczyna być zapisywana.

Na edukacji przedszkolnej spoczywa ogromna odpowiedzialność za pierwsze doświadczenia społeczne.

Prowadząca prosi osobę z grupy o przeczytanie tekstu:

WSZYSTKIEGO, CO NAPRAWDĘ TRZEBA WIEDZIEĆ o tym, jak żyć, co robić i jak postępować, nauczyłem się w przedszkolu. Mądrość nie znajdowała się na szczycie wiedzy zdobytej w szkole średniej, ale w piaskownicy niedzielnej szkółki. Tam się nauczyłem, że trzeba:

Dzielić wszystko,

Postępować uczciwie,

Nie bić innych,

Odkładać na miejsce każdą znalezioną rzecz

Sprzątać po sobie,

Nie brać, co do mnie nie należy,

Powiedzieć „przepraszam”, jeśli się kogoś uraziło,

Myc ręce przed jedzeniem,

Spuszczać wodę,

Jeść ciepłe maślane bułeczki i popijać zimnym mlekiem,

Prowadzić zrównoważone życie, trochę się uczyć, i trochę myśleć, malować i rysować, i śpiewać, i tańczyć, i bawić się, i codziennie trochę pracować,

Po południu zdrzemnąć się. [...]

Wszystko to, co trzeba wiedzieć, gdzie istnieje. Niepodważalne reguły i miłość, i troska o higienę. Ekologia i polityka, i równość wszystkich i zdrowe życie (Roberta Fulghum)

W związku z określeniem grupy docelowej – środowiska pedagogicznego, tekst stanowi odwołanie do doświadczeń zawodowych wykwalifikowanych pedagogów i wprowadza do rozmowy na temat roli edukacji przedszkolnej w rozwoju dziecka.

Pomocnicze pytania do tekstu:

- czy zgadzają się Panie z tym tekstem?
- jakie inne kompetencje nabywają dzieci w przedszkolu?
- jak duży wpływ ma wychowanie przedszkolne na dorosłe życie?

Ćwiczenie 1: konfrontacja doświadczeń placówek szwedzkich z polskimi

PRZYKŁADY SZWEDZKICH DOŚWIADCZEŃ W EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ:

W Szwecji, jednym z krajów, gdzie szczególnie silnie kładzie się nacisk na równość płci, nauczyciele i nauczycielki w przedszkolach poddali obserwacji własne zachowania wobec dzieci. Wyniki okazały się zaskakujące:

Jeszcze kilka lat temu Stenman uśmiełaby się na wieść, że w jej przedszkolu inaczej podchodzi się do chłopców, a inaczej do dziewczynek. Ale w 2004 roku, w ramach rządowego programu na rzecz równości płci, pojawiła się w Järfälla badaczka specjalizująca się w problemach dotyczących gender (płci społecznej). Przez kilka miesięcy

rejestrowała kamerą zajęcia, obserwowwała poranne przybycie dzieci, towarzyszyła im w południowym posiłku. Wnioski, jakie wyciągnęła, zdumiały wychowawców: okazało się, że bezwiednie traktowali dziewczynki i chłopców w zupełnie różny sposób.

Tym ostatnim poświęcali dużo więcej uwagi – to oni zajmowali średnio dwie trzecie czasu przeznaczanego na dziecięce wypowiedzi. Podczas rozmów z przedszkolakami wychowawcy akceptowali fakt, że chłopcy przerywają swoim koleżankom, za to one miały grzecznie czekać na swoją kolej. Poza tym sami zwracali się do dzieci na dwa sposoby: do chłopców kierowali krótkie, rozkazujące zdania, dziewczynkom wyjaśniali każdą rzecz dłużej i precyzyjniej.

W czasie posiłków różnice stawały się wręcz karykaturalne. Na nakręconym w 2004 roku filmie widzimy trzy-, czteroletnie dziewczynki podające grzecznie szklanki z mlekiem i talerze z ziemniakami swoim niecierpliwym kolegom. Ten podział ról narzucili niechcący wychowawcy. – Nie uświadamialiśmy sobie – uśmiecha się Barbro Hagström, jedna z wychowawczyń – że tylko dziewczynki prosiliśmy, by pomagały nosić i podawać dania. Nigdy nie zwracaliśmy się z tym do chłopców.

Omówienie przykładu:

Zachowania szwedzkich nauczycieli nie były zamierzone, nikt nie miał zamiaru nierówno traktować dzieci. Jednak uwikłanie w stereotypy doprowadziły do sytuacji dyskryminacji ze względu na płeć.

Prowadząca zachęca do podjęcia dyskusji na temat własnych doświadczeń w placówkach i przeanalizowania sposobów komunikowania się z dziewczynkami i chłopcami.

Ćwiczenie 2: sposób komunikowania się z dziewczynkami i chłopcami

Spróbujmy przyjrzeć się kilku scenkom i odpowiedzieć na pytania:

1. Dziewczynka ubrana w ładną sukienkę biega z chłopcami po podwórku. Wszystkie dzieci bawią się wymienicie, ale co chwilę któreś przewraca się na trawę. Nauczycielka krzyczy do dziewczynki: „tylko nie ubrudź sobie sukienki”!

Aspekt aktywności i pozwolenia na popełnianie błędów. Chłopcom częściej się „wybacza” błędy, upadki, gorszą naukę w szkole itp.

2. Chłopcy zostają sami w sali, kilku z nich podchodzi do kącika z lalkami i zaczynają się przedrzeźniać między sobą. Nauczycielka zwraca uwagę: chłopcy nie bawią się wózkami, proszę wrócić do swoich zabawek.

Aspekt podejmowania ról społecznych innych niż stereotypowe: dziewczynkom chętniej pozwala się zajmować „męskimi” zadaniami uważając to za wyraz zaradności. Chłopcom rzadziej tłumaczy się, w jaki sposób postępować z „dziewczyńskimi” zabawkami, zadaniami, obowiązkami domowymi odsuwając ich od tych ról.

3. W grupie doszło do bójki między dziewczynką a chłopcem. Reakcja nauczycielki: [do dziewczynki] to nie przystoi dziewczynce tak się zachowywać!; [do chłopca] chłopcy nie płaczą.

Aspekt radzenia sobie z emocjami: od dziewczynki wymaga się wrażliwości i empatii, a od chłopców tłumienia nadmiernych emocji oznaczających słabość przypisywaną dziewczynom.

- Dlaczego nauczycielka inaczej zwraca się do chłopca i inaczej do dziewczynki?
- Co może wynikać z odmiennego traktowania dziewczynek i chłopców?

Zwrócenie uwagi na odmienne traktowanie chłopców i dziewczynek jest pierwszym krokiem do uwrażliwienia na problem równości płci. Przekłada się ono na nasze codzienne życie, relacje z pracownikami, przyjaciółmi, partnerem. Jeżeli zależy nam, żeby nasza córka, wnuczka, siostra mogły swobodnie się rozwijać, robić w życiu to, co kochają, choćby była to zaawansowana inżynieria molekularna – uwrażliwiamy naszych nauczycieli na równe traktowanie dzieci.

Równościowe traktowanie kobiet i mężczyzn już na etapie edukacji przedszkolnej ma ogromny wpływ na wzrost pewności siebie dziecka, na wzrost świadomości, że sukcesy i porażki nie są zależne od tego, czy jestem kobietą czy mężczyzną.

Ćwiczenie 3: omówienie przykładów dobrych praktyk w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn

- Rozłożenie kącików zabaw wg płci. Kąciki mogą być przemieszane, dzieci – oprowadzone i zapoznane ze sposobami zabawy poszczególnymi zabawkami (dzieci nie pozostają same w procesie zapoznawania się z różnymi formami zabaw).
- Programy wychowania przedszkolnego powinny być przeanalizowane pod względem wdrażania równości szans kobiet i mężczyzn oraz wyznaczania osobistych granic (stosowania praw dziecka).

„jeśli chodzi o edukację równościową problem dokładnie na tym polega, że jeśli pewne rzeczy nie zostają jasno nazwane i poddane refleksji, powstała w ten sposób pustkę wypełnią stereotypy i uprzedzenia”

- Nauczyciele mogą prowadzić pogadanki na temat ról w rodzinie, sławnych Polaków/Polek.
- Wykorzystywanie fachowej literatury na temat mechanizmu działania stereotypów: organizacja zajęć nt. stereotypów na podstawie książki „Od-kodujemy świat bajek” – tytuł wynika z interpretacji znaczenia słowa „stereotyp” jako kodu, który narzuca i określa sposób odbierania świata.
- Zajęcia nt. stereotypów – czytanie tradycyjnych bajek np. o Kopciuszku i rozwijanie historii według indywidualnych pomysłów dzieci: np. historia bardziej stanowczego Kopciuszka, historia Kopciuszka, który chodzi do pracy, historia Kopciuszka, który mieszka sam i jest strażakiem itp.
- Unikanie stereotypowych sformułowań: „Nie bawcie się wózkami, to nie jest zabawa dla chłopców”, „Chłopcy nie płaczą”, „Nie mazgaj się jak baba”, „Uważaj, byś nie pobrudziła sukienki”, „Dziewczynki tak się nie zachowują”, „Złość piękności szkodzi” i in.
- Przebudowanie zajęć i zabaw w celu niepowielania stereotypów.

Paulina Drózdziel – Koordynatorka merytoryczna projektu „Szczęśliwa 15. Program uruchomienia 15 dodatkowych oddziałów w przedszkolach w Rybniku”, Podinspektor Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Rybnika.